

HİTİT DEVLETİNİN KRALLIK DÖNEMİ KUZEY SURIYE POLİTİKASI

THE NORTH SYRIA POLICY OF THE HITTITE STATE DURING KINGDOM PERIOD

Fulya DEDEOĞLU¹

Bora TEMÜR²

Öz

Hitit Devleti Kuruluş yıllarından itibaren Kuzey Suriye topraklarına askeri seferler düzenlemiştir. Hititlerin bu bölge ile olan doğrudan teması dönemin diğer politik güçleriyle birlikte Hitit İmparatorluk döneminde de kesintisiz bir biçimde devam etmiştir. Hitit Krallık döneminde -başta I. Hattuşili ve I. Murşili olmak üzere- Kuzey Suriye bölgesine düzenli bir biçimde seferler düzenlenerek bölgenin egemenlik altına alınmaya çalışıldığı yazılı kaynaklar aracılığı ile bilinmektedir. Bu seferlerin arkeolojik bağlamda izlerini ortaya koyabilecek yangın tabakaları bölgede kazı çalışmaları ile incelenen çok sayıdaki yerleşimde ortaya çıkmıştır. Hititlerin Kuzey Suriye topraklarına yönelik uyguladıkları politikaların Hitit devletine ekonomik ve siyasi açıdan doğrudan ve dolaylı olmak üzere önemli kazançlar sağladığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Hititler, Krallık Dönemi, Kuzey Suriye*

Abstract

Hittite State has organized military campaigns to the territory of Northern Syria since its establishment. The direct contact of the Hittites with this region continued uninterruptedly, with the other political forces of the period, during the Hittite Empire era. It is known through written sources that there were regular campaigns aimed to dominate Northern Syria during the Hittite Kingdom, especially during Hattusili I and Murshili I periods. The fire layers that could reveal traces of these expeditions in the archaeological context have emerged in numerous settlements examined by excavations in the region. It is seen that the policies implemented by the Hittites towards the territory of Northern Syria have provided significant benefits directly and indirectly to the Hittite state in economic and political terms.

Keywords: *Hittites, Kingdom Period, North Syria*

Makale Gönderim Tarihi: 03.01.2020

¹ Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, fulya.dedeoglu@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3032-2305

² Arş. Gör., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, yakup.bora.temur@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1311-1194

Makale Kabul Tarihi: 10.01.2020

Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi,

Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi,

GİRİŞ

Hitit Krallık dönemine ilişkin kralların faaliyetlerini açıklayan yazılı verilerde Kuzey Suriye'ye yönelik askeri eylemlerden söz edildiği görülmektedir. Hitit Krallığı gibi mevcudiyetini ve gücünü yürüttüğü askeri eylemlerden kazanan bir devletin, bu önemli ve zengin coğrafyada sağlayacağı hakimiyet büyük önem taşımaktaydı. Bu makalede Hitit Krallık döneminde Kuzey Suriye'ye düzenlenen askeri seferler özetlenecek ve bu seferlerin arkeolojik bağlamda izlerine değinilmesinin ardından Hititlerin Kuzey Suriye topraklarına yönelik uyguladığı politikaların Hitit devletine ekonomik ve siyasi açıdan ne gibi katkılar sağladığı tartışılacaktır.

İlk Hitit krallarının faaliyetlerini anlatan Telipinu fermanında yer alan ifadeler, I. Labarna'nın ülkesinin sınırlarını Akdeniz'e kadar genişleten bir dizi sefer gerçekleştirdiğini göstermektedir (Gurney, 1990, s. 29). Bu durumda "Kilikya Kapıları" olarak adlandırılan geçitlerin daha I. Labarna devrinde Hititlerin kontrolü altına girmiş olduğu kabul edilebilir (Gurney, 1973, s. 241). Eğer böyleyse bir genişleme politikasının aşamaları şeklinde görülen Suriye yayılımının ilk aşamasının, belki de I. Labarna döneminde gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

I. Hattuşili iktidara çıktığı dönemde hanedanlık olasılıkla Anadolu'da büyük bir bölgeyi kontrolü altında bulundurmaktaydı. Kral tahta çıkmasının ardından, Labarna'nın iktidarı döneminde başlattığı seferlere devam etmiş ve ülkenin gücünü, Kuzey Mezopotamya ve Suriye'ye düzenlediği seferlerle daha da arttırmıştır. I. Hattuşili, askeri seferlerinde özellikle Fırat ile Akdeniz arasında kalan bölgelere yönelmiştir. Bu seferlerinin öncelikli hedefi Alalah kentidir (Bryce, 2005, s. 76)³. Hitit kralının Alalah'ın yanısıra bölgenin diğer önemli merkezi Urşu'ya askeri bir sefer gerçekleştirdiği düşünülmektedir (Klengel, 1970, s. 168; Wilhelm, 1989, s. 16). I. Hattuşili, iktidarında eline geçen bu toprakları kaybetmesine rağmen yeniden - Alalah kentinin yakınında olduğu tahmin edilen- Zaruna kentini ele geçirir, Haşşuva ile savaşır⁴ zafer kazanır ve ardından Halep yolu üzerindeki Hahha kentine yönelir.

I. Hattuşili'den sonra tahta çıkan torunu I. Muşşili, ilk seferini dedesinin gücünü zayıflattığı ancak ortadan kaldıramadığı Halep düzenlemiştir. Halep zaferinin ardından gerçekleştirilen Babil seferi, Hititlerin bölgedeki gücünü en üst düzeye çıkaran olay olmuştur. Daha sonra tahta çıkan I. Hantili dönemine ait çok az sayıda ve dağınık belgeden, dönemin oldukça uzun ve olaylı olduğu anlaşılmaktadır. Suriye üzerindeki hakimiyet sürdürülmeye çalışılmış ve bölgeye seferler düzenlemiştir. Seferlerin karşısındaki grup büyük olasılıkla Hurriler'dir. Hurriler ile Hititler arasındaki mücadele I. Hantili döneminde hız kazanmış ve olasılıkla Hititler'in aleyhine bir süreç izlemiştir. Nitekim Hantili dönemindeki başarısızlıklar "tanrıların gazabı" olarak yorumlanmıştır⁵. Yazılı kaynaklardan, I. Hantili döneminde olduğu gibi,

³ Halep'ten Hurrice bir isme sahip ("Zukrasi") bir generalle ilgili bilgiler sadece Alalah VII. tabakadan değil, aynı zamanda I. Hattuşili dönemi olaylarının anlatıldığı Boğazköy ve Alalah'tan ele geçen kaynaklarda da bilinmektedir. Hitit kralının yıllıklarında söz ettiği tahribatın izleri arkeolojik açıdan Alalah'ın VII. tabakasından görülebilir.

⁴ Bir kehanet metninde sadece Haşşuva kentinden değil Hurriler'in kentinden de söz edilir (Wilhelm, 1989, s. 16).

⁵ Telipinu Fermanı satır: 13 (van den Hout, 2003, s. 195)

Ammuna döneminde de Kuzey Suriye'deki Hitit egemenliğinin giderek yitirildiği anlaşılmaktadır. Ammuna'nın ardından I. Huzziya isimli kralın Hitit tahtına geçtiğini bilmekteyiz. Ancak I. Zidanta'nın hükümdarlığında olduğu gibi, I. Huzziya'nın iktidarlığındaki sürece ilişkin de bilgilerimiz oldukça yetersizdir. Hitit Devleti'nin Kuzey Suriye ile ilişkisi hakkındaki bilgilere ancak I. Huzziya'dan sonra tahta geçen, kral Telipinu döneminde rastlanılmaktadır.

Telipinu, atalarının gerek iç gerekse dış politikada yaptıkları hataları onarma çabasına yönelik bazı girişimleriyle dikkati çeken bir kraldır (Koroşec, 1963, s. 161). Tahta geçmesinin ardından kaybedilen toprakları yeniden elde etme amacıyla ilk önce güneydoğuya sefere çıkar⁶. Buradaki topraklar, Kizzuwatna'nın yeni oluşmakta olan ülkesinin kuzey sınırlarında yer alan topraklardı ve Telipinu'nun elde ettiği başarılar sayesinde Hitit Devleti yeniden bu bölgede etkin olmayı başarmıştı. Nihayetinde, Telipinu'nun saltanatının sonunda, Marrasantiya Vadisi yeniden Hitit kontrolüne girmiş ve böylece Hititler bir kez daha güneyde Marrasantiya vasıtasıyla “Aşağı Ülkeler”e belki Akdeniz’e ve güneydoğuya yayılmıştı. Bununla beraber güneydoğu Anadolu’da yer alan bir ülke Hitit otoritesinden bağımsız kalmayı başarabilmişti. Bu ülke Kizzuwatna Krallığı idi. Kizzuwatna Krallığı, Ammuna döneminde olasılıkla Hitit Devleti ile tüm bağlarını koparmış ve bağımsızlığını ilan etmiştir⁷. Bu dönemde Kizzuwatna Krallığı'nın başında Pariyawatri bulunmaktaydı. Telipinu ile çağdaş süreçte Kizzuwatna'nın başında bulunan İşputahşu'nun, Pariyawatri'nin oğlu olduğu Tarsus'tan ele geçen mühür baskısından öğrenilmektedir (Bryce, 2005, s. 111; Goldman, 1935, ss. 535–536)⁸. Telipinu bu yeni kurulan krallığın bağımsız statüsünü kabul etmiş ve İşputahşu ile iki ülkenin sınırlarının belirlenmesine yönelik bir anlaşma yapmıştır (Bryce, 2005, s. 111). Buraya kadar özetlenen Hitit Krallarının Kuzey Suriye bölgesine doğru yürütmüş olduğu askeri eylemlerin izlerini kısmen de olsa arkeolojik kazılar aracılığı ile de takip etmek mümkündür.

Arkeolojik Kazı Çalışmalarından Elde Edilen Veriler

Hitit ordusunun başkent Hattuşa'dan itibaren, özellikle Suriye'ye ulaşmak için hangi geçitleri kullandığı ve hangi bölgelerden geçtiği konusunda iki temel güzergâh önerisi vardır. Bunlardan ilki Hattuşa'dan ilk olarak Kaneş'e ve onun ardından Maraş ve Elbistan üzerinden Amanos Dağları'na ulaşmaktaydı (Alkım, 1959, s. 70; Beitzel, 1992, ss. 35–59). Diğer bir yol Hattuşa'dan aşağı inip Toroslar üzerindeki “Gülek Boğazı”ndan geçip Çukurova'yı aştıktan sonra Amanos Dağları'na ulaşmaktaydı (Ünal, 2002, s. 125)⁹. Antik dönemde kuzeydoğudan (Maraş yakınlarından) güneybatıya İskenderun yakınlarına, Hınzır Burnu'na kadar uzanan doğal bir bariyer şeklindeki Amanos Dağları'na ulaşıldıktan sonra, buradaki geçitlerden yararlanılarak doğuya geçildiği kuşkusuzdur. Bu dağlar üzerinde, bir ordu veya bir kervan geçişine olanak verecek iki ana geçit bulunmaktadır. Söz konusu güzergahın şekillendirdiği yollardan biri, Belen Geçidi'nden (güneybatı), diğeri ise Arslanlı Bel geçidinden geçmekteydi

⁶ Telipinu Fermanı satır: 22-25 (van den Hout, 2003, s. 196)

⁷ Bazı bilim adamları bunun Hantili'nin hükümdarlığı döneminde gerçekleştiğini önermektedir (Beal, 1986, s. 426; Bryce, 2005, s. 111; Gurney & Blegen, 1973, s. 661; Wilhelm, 1989, s. 23).

⁸ Mühürde “İşputahşu, Büyük Kral, Pariyawatri'nin oğlu” yazmaktadır.

⁹ Bu güzergahın, Çukurova'daki siyasi yapılanmadan dolayı tercih edilmediği önerilmiştir.

(kuzeydoğu). Byolece günümüzde olduğu gibi antik dönemde de Amanos Dağları'nın doğu ve batısı arasındaki bağlantı ya da ilişki bu geçitler vasıtasıyla sağlanmaktaydı.

Bu çerçevede, kazı çalışmaları ile incelenen yerleşim yerlerinde günümüze ulaşan arkeolojik veriler ele alındığında Hitit Krallık Dönemi tabakalarına sahip olan yerleşimlerin önemli bir kısmında büyük yangın ve yıkım izlerinin bulunduğu görülmektedir.

Amik ovasında yer alan Tel Aana/Alalağ yerleşiminin VII. tabakasındaki yapıların şiddetli bir yangının yol açtığı bir yıkımla sona erdiği anlaşılmıştır. Kazıcısı tarafından, bu kat yerleşiminin yıkımının yerel bir isyan sonucu değil, dışarıdan gelen bir düşman saldırısı sonucunda olabileceği belirtilmektedir (Woolley, 1955, s. 386). Alalağ dışında Halep'in 55 km. güneydoğusunda bulunan Tel Mardik'te, Hititlerin Kuzey Suriye'deki varlıklarına ilişkin birtakım veriler elde edilmiştir. Mardik IIIB, (Matthiae, 1981, s. 55) yapı katı gelişmiş bir sur sistemine sahiptir (Roaf, 1996, s. 87). Yapılan kazılar sonucunda, bu tabakaya ait tüm yapıların bir yangın sonucu yıkıldığı tespit edilmiştir. Kazıcısı bu yangının bir saldırı sonucu olduğunu ve bu olayın sonrasında şehrin terk edildiğini belirtmektedir (Matthiae, 1981, s. 113). Dönemin siyasi olayları göz önüne alındığında, bu saldırının belki de Hititler ile bir ilişkisinin olduğu söylenebilir. Islahiye ovasında bulunan Tilmen Hyk'te de Alalağ'ın VII. tabakasında bulunan saraya ağdaş, benzer bir saray açığa çıkartılmıştır. Söz konusu sarayın ve çağdaşı yapıların bir yangınla yıkıldığı tespit edilmiştir (Duru, 1989, s. 15). B. Alkım değinilen yıkım olayının Eski Hitit Devleti ile bağlantılı olduğunu iddia etmiştir (Duru, 1989, s. 14). Tilmen Hyk'n güneydoğusunda yer alan Oylum Höyük'n (zgen, 1988; zgen, Tekin, & Ensert, 1995), III. Tabakası büyük bir yangınla son bulmuştur (zgen vd., 1995, s. 185). Bu yangına olasılıkla Hititler sebep olmuşlardır. Urfa, Bozova ilçesinde Fırat Nehri'nin geçilebildiği bir noktaya kurulmuş olan Lidar Hyk'n, 8. tabaka yapılarının şiddetli bir yıkımla sona ermesinde Hititlerin etken olduğu düşünülmektedir (Liverani, 1988, s. 170; Mellink, 1988, s. 111).

Elazığ, Baskil ilçesinde yer alan mikuşağı Hyk'n 12. yapı katında, etrafı sur duvarı ile vrelenmiş ve şiddetli bir yangınla sona ermiş bir kent tespit edilmiştir (Kozbe, 1993, s. 75; Sevin & Köroğlu, 1985, s. 170). Söz konusu yangının ardından yerleşimde Orta Anadolu etkileri görülmeye bařlamıřtır¹⁰. Korucutepe Orta Tunç ağı II tabakası olasılıkla Hitit Devleti'nin Suriye seferleri sırasında yıkılmıştır. Bu yangın tabakasından alınan karbon rnekleri M 1650 tarihini vermiştir (van Loon, 1971, s. 51). Bu da Korucutepe deki bu yangının, Hitit kralı I. Hattuşili'nin Suriye seferi ile aynı dönemde olduğunu göstermektedir. Hitit Krallık Dönemi ile ağdaş olan Norşuntepe'nin IV. tabakası da büyük bir tahribatla karşı karşıya kalmıştır. Bu yapı katının tahribi ile Korucutepe'de grlen yangın felaketi arasında bir bağlantı mevcut olabileceği ileri sürülmektedir (van Loon & Güterbock, 1970, s. 124).

¹⁰ 10. yapı katının seramikleri, %95 gibi bir oranda hızlı dönen bir arkta biçimlendirilmiştir. Krem ve devetüyü arasında değişen seramiklerin çoğu, iyi pişirilmifitir. Buradaki, omuzları signe royal baskılı kaplar Hitit kültürünün izlerinin varlığı açısından oldukça önemlidir (Konyar, 2002, s. 392; Kozbe, 1993, s. 71). Genel olarak ele alındığında 10. yapı katı çanak çömleğinin biçim yönünden benzerlerine Kaniş Karum Ib-Ia, Acemhöyük III-II, Alışar 10T, Alacahyk 4,3 a-b ve Büyükkale IVd-c, Arslantepe Vb-a, Korucutepe H-I, Tepecik 3a-b ve Norşuntepe IV tabakalarında görülmektedir (Kozbe, 1993, s. 71).

Burada örnek olarak verilen çok sayıdaki yerleşim yerinin Hitit Krallık dönemi ile çağdaş tabakalarında karşılaşılan yangın izleri, Hitit Krallık Dönemi askeri eylemleriyle ilişkili olmalıdır.

Hitit Krallık Dönemi Kuzey Suriye Politikasının Gereğçeleri ve Sonuçları

Hitit Devleti'nin Suriye politikaları, Hititlerin Anadolu'da merkezi bir devlet oluşturmaları ile şekillenmeye başlamış ve devletin yıkılışına kadar devam etmiştir. Hitit Devleti'nin kurulduğu ilk yıllarda -Labarna döneminde- gerek anayurt topraklarını korumak gerekse daha büyük alanlara sahip olma isteği ile batı ve güney bölgeleriyle yakından ilgilendiği anlaşılmaktadır. Kuzey ve doğu bölgelerinin Hititlerin henüz ilgi alanına girmemiş olması, olasılıkla bu bölgelerin Hitit Devleti için ekonomik ve siyasi açıdan önem teşkil etmemeleri ile açıklanabilir. Hitit Devleti'nin Labarna döneminde özellikle güney bölgelere askeri seferler yaptığını Telipinu Fermanı'ndan bilmekteyiz. Labarna'nın Hitit gücünü güney topraklarına yoğunlaştırma şeklinde görülen yayılım politikasının, sonraki kralların da bu siyasi çizgiyi benimsemesiyle gelenekselleştiği söylenebilir. Ancak Hitit Devleti'nin Kuzey Suriye üzerindeki amaçlarına yönelik asıl eylemleri, Labarna'nın ardılı I. Hattuşili döneminde gerçekleşmiştir. I. Hattuşili, bu anlamda Hititlerin Kuzey Suriye'deki siyasetini uzun bir süre şekillendiren kral olarak karşımıza çıkar.

Hitit Devleti'nin Kuzey Suriye'ye ilgisinin nedenleri prestij, ekonomik kazanç ve güvenlik başlıkları altında değerlendirilebilir.

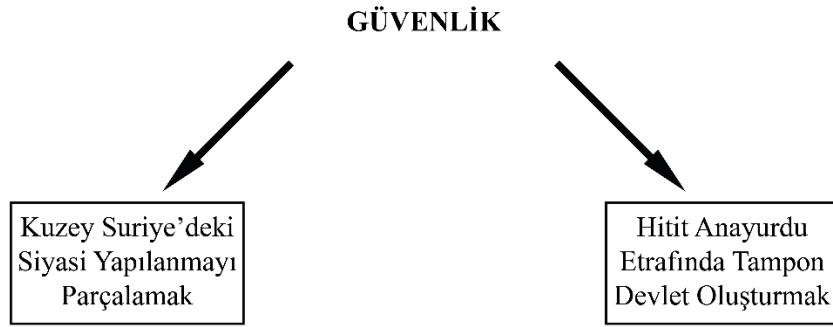
Tablo 1: Hitit Krallığı'nın Kuzey Suriye Yayılımının Nedenleri

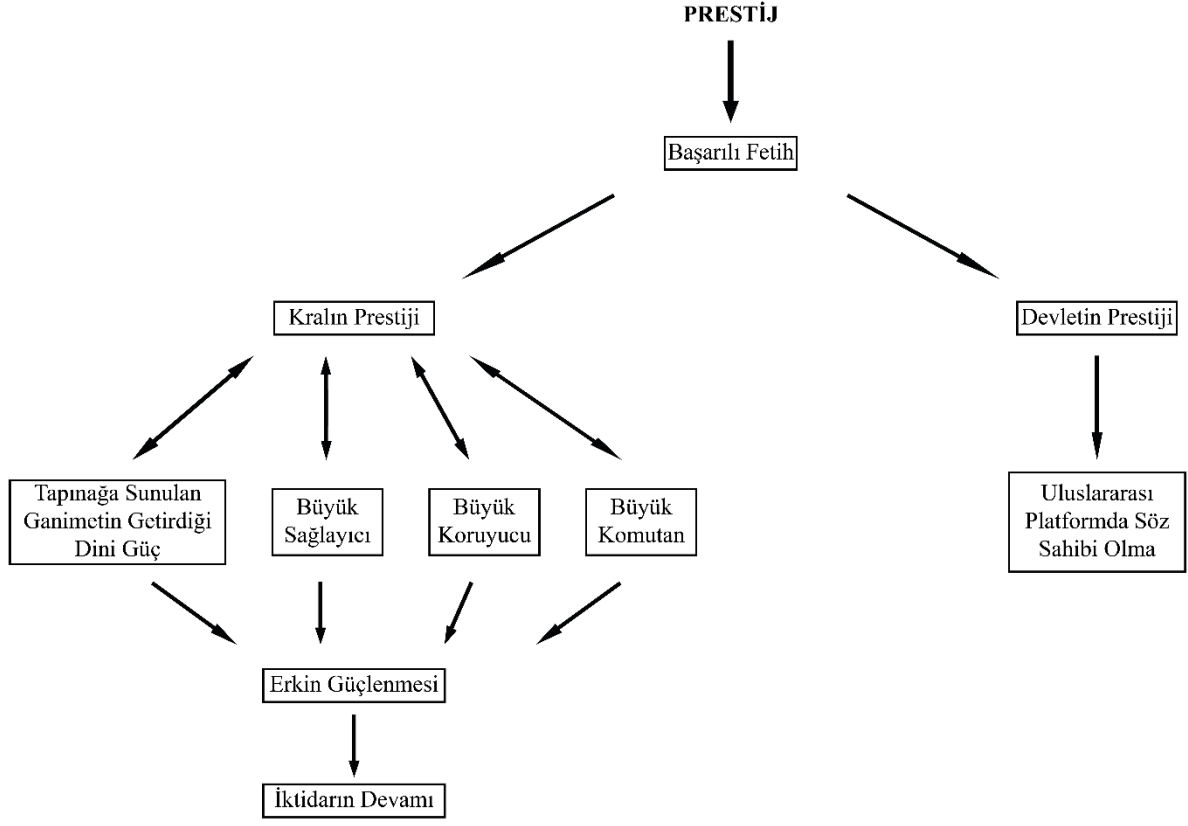
Bu unsurların her birinin açılımı, Hitit Devleti'nin hem siyasi hem de ekonomik yapısı için çok önemli kazançları içermekteydi. "Ekonomik Kazanç" olarak tanımladığımız unsur, Kuzey Suriye'deki iç dinamiklerle bağlantılı olarak, buraya yapılan seferlerden doğrudan elde edilen getirileri bünyesinde barındırmaktadır. Aşağıdaki şemada, Hitit Devleti'nin Kuzey Suriye seferlerinden elde ettiği ekonomik kazançlar konu başlıkları halinde verilmiştir:

Tablo 2: Hitit Krallığı'nın Kuzey Suriye Yayılımı Sonucunda Elde Ettiği Ekonomik Kazançlar

Hitit Devleti'nin anayurt topraklarının güvenliğine çok büyük önem verdiği ve bu bağlamda, "güvenlik" faktörünün Hitit Devleti'ni, yayılıma iten bir unsur olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Hurri tehlikesi bu unsurun Kuzey Suriye'deki içeriğini oluşturmaktadır.

Tablo 3: Hitit Krallığı'nın Kuzey Suriye Yayılımının Devlet Güvenliğine Yansımaları

Prestij kazanma amacı gerek henüz kuruluş aşamasını tamamlamaya çalışan, gerekse monarşi ile yönetilen Hitit Devleti'nin krallarının otoritesi için büyük önem taşımaktaydı. Kuzey Suriye coğrafî ve ekonomik özellikleriyle, bu amaca ulaşmak için ideal bir bölge durumundadır. Dolayısıyla Kuzey Suriye yayılımının amaçlarından bir tanesinin bu unsur olduğu düşünülebilir. Aşağıdaki şemada, Kuzey Suriye'ye yapılan başarılı bir seferin sonucunda kralın ve devletin kazanacağı prestij ve bunu destekleyen alt unsurlar açıklanmaktadır:

Tablo 4: Hitit Krallığı'nın Kuzey Suriye Yayılımı Sonucunda Elde Ettiği Başarıların Kralın ve Devletin Prestijine Etkisi

Yukarıda özetlenen bu unsurların, Kuzey Suriye'nin Hitit Devleti için cazip bir bölge olmasını sağladığı açıktır. Bu durum en erken dönemden itibaren Hitit Devleti ile Kuzey Suriye arasında sıkı ilişkilerin kurulmasına neden olmuştur. Hitit krallarının bu ilişkileri şekillendirme gayesiyle, Kuzey Suriye'ye karşı belli bir politik çizgi çerçevesinde hareket ettikleri anlaşılmaktadır. Yazılı kaynaklardan ve arkeolojik kazılardan elde edilen kanıtlarla Hitit Devleti'nin Kuzey Suriye üzerine uyguladığı politikalar hakkında bazı sonuçlara ulaşılmaktadır. Bu sonuçlardan bir tanesi, Hitit Devletinin Krallık Dönemi içinde Suriye politikasının, Telipinu öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı kısımda incelenmesi gerektiğidir.

Telipinu'dan önceki süreçte, Kuzey Suriye'ye yayılımda Hititlerin oldukça aktif bir rol üstlendiği görülmektedir. Bu dönem içerisinde Kuzey Suriye'ye uygulanan başlıca siyasi stratejinin, düzenli sefer yapmak olduğu anlaşılmaktadır. Daha önce bahsettiğimiz kazançları elde etme gayesiyle motive olan Hitit Devleti, düzenli seferler ile Kuzey Suriye'deki etkinliğinin sürekliliğini sağlamaya çalışmıştır. Bu şekilde, buradaki kentlerin alt yapılarını yeniden oluşturmasını engellemekte ve özellikle büyük tehdit unsuru olan Hurrilerin güçlenmesini ve siyasi örgütlenmesini de parçalamaktaydı. Hitit krallarının, bu seferler sırasında oldukça otoriter bir yaklaşım içerisinde olduğu görülmektedir. Yazılı kaynaklardan, özellikle kendi egemenliğine karşı direnç gösteren kentlerin cezalandırıldığı ve hatta bazı isyankâr yöneticilerin halkının önünde küçük düşürülerek otoritelerinin zayıflatıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı durumlarda, Hitit krallarının kendisine direnç gösteren

kentlerdeki nüfusu tahliye ettiği ve bazı durumlarda da kendi askerlerini bir süreliğine isyan eden kentte konumlandırđı anlaşılmaktadır.

Hititlerin, Suriye seferlerindeki bir diğer stratejisinin, sefer yapılması planlanan bölgedeki diğer siyasi birimlerin müttefikliğini sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. Bu müttefikliği sağlamak için, bu kentler kimi zaman tehdit edilmekteydiler, kimi zaman verilen bazı vaatlerle Hititlerin saflarına çekilmekteydiler. Bu bağlamda, Hititlerin Babil seferindeki amaçlarından birinin, bölgede bulunan Kassitlerle birlikte kendi lehlerine bir güç dengesi oluşturmak olduğu tekrar belirtilebilir. Böylece, özellikle Kuzey Suriye'deki başarıların doruğa ulaştığı I. Hattuşili ve I. Muşşili dönemlerinde de bölgede diplomatik ilişkilerle kurulan müttefikliklerin bu unsura hizmet ettiği sonucu çıkmaktadır.

Hitit krallarının oluşturduğu bu siyasi çizgi, anayurt topraklarına oldukça uzak mesafede yapılan seferlerle, devlet yönetiminde otorite boşluğunun oluşması ve buna bağlı olarak iktidar kavgaları nedeniyle, sekteye uğramıştır. Bununla beraber aynı strateji Telipinu'ya kadar sürdürölmeye çalışılmış ancak hiçbir şekilde başarıya ulaşılamamıştır.

Kral Telipinu ile birlikte, Hititlerin Kuzey Suriye politikası oldukça büyük değişikliğe uğramıştır. Bunun en önemli nedeni bölgedeki siyasi yapının Hititlerin aleyhine bir gelişim izlemesiydi. Devletin içte otoritesini yeniden kurmaya yönelik bazı yenilikçi girişimleri ile dikkati çeken Telipinu, Kuzey Suriye'deki strateji değişikliğini bu girişimlere uygun bir şekilde, savunmacı bir eğilimle gerçekleştirmiştir. Hititler, önceki dönemde, düzenli seferlerle ve yayılım yolu ile sağladıkları toprak güvenliğini, bu dönemle birlikte anlaşmalar yoluyla sağlamaya çalışmışlardır. Hurrilerin kurduğu Kizzuwatna Krallığı ile yapılan anlaşmalar, artık Hurrilerin siyasi bir güç olarak benimsendiğini ve sınırlarının kabul edildiğini göstermektedir. Böylelikle Kizzuwatna Krallığı, Hitit Devleti için anlaşmalarla oluşturulmuş bir tampon bölge olarak hizmet etmekteydi. Nitekim bu politikanın, Krallık Dönemi sonuna kadar düzenli olarak yapılan anlaşmalar ile sürekliliği sağlanmıştır.

Hitit Devleti'nin Kuzey Suriye'ye yaptığı bu seferlerin neden olduğu bazı kültürel sonuçlar da bulunmaktadır. Hitit yazıtlarında, sefer yapılan bölgelerdeki birçok tanrı heykelinin alınıp, Arinna'nın Güneş Tanrıçası Tapınağına konulduğu anlatılmıştır. Bu durum, belki de Hitit panteonundaki Hurri etkilerinin başlangıç noktasının oluşmasına ya da var olan etkilerin yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bununla beraber, Hitit Devleti'nin Kuzey Suriye seferlerinin kültürel etkileri Suriye toprakları içerisinde açık olarak belirlenememiştir. Bu durum Hititlerin Suriye içindeki topraklarda, yazılı kanıtlardan da anlaşıldığı gibi, kültürlerini empoze edecek kadar uzun süreli kalmadıklarını göstermektedir. Kültürel olarak yayılım ancak daha sonraki dönemde, Hitit İmparatorluk Dönemi içerisinde gerçekleştirilebilmiştir. Bu durumda, Hitit Devleti'nin Kuzey Suriye yayılımının biri Krallık Dönemi'nde, diğeri İmparatorluk Dönemi içinde olmak üzere iki aşamada gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Krallık Dönemi'nde görölen ilk aşama, toprakların aynı tutulup siyasal olarak genişleme aşamasıdır. Bu durum Hititlerin devlet yapılanmalarını henüz tam anlamıyla oluşturamamasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle Hitit Devleti henüz topraklarını genişletme gücüne sahip değildir. Kuşkusuz bunun sebebi bu dönemde Hitit Devleti'nin ekonomik ve askerî açıdan sefer yapılan bölgelerin tümünü bünyesine almasının ve kontrol altında tutmasının oldukça güç olmasıdır.

İmparatorluk Dönemi'nde hem siyasi hem de buna bağlı olarak kültürel bir genişleme gerçekleşmiştir. Bu durumda artık, Hitit Devleti, sefer yaptığı tüm bölgeleri tamamen kendi topraklarına katabilecek ve bu bölgeleri kontrol altında bulundurmak için gerekli alt yapıyı, yani askeri ve ekonomik gücü sağlayabilecek düzeydedir.

KAYNAKÇA

- Alkım, B. U. (1959). Güney-Batı Antitoros Bölgesinde Eski Bir Yol Şebekesi. *Belleten*, 23(89), 59–74.
- Barjamovic, G. (2011). *A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press.
- Beal, R. H. (1986). The History of Kizzuwatna and the Date of the Šunaššura Treaty. *Orientalia*, 55(4), 424–445. Tarihinde adresinden erişildi <https://www.jstor.org/stable/43075426>
- Beitzel, B. J. (1992). The Old Assyrian Caravan Road in the Mari Royal Archives. İçinde G. D. Young (Ed.), *Mari in Retrospect: Fifty Years of Mari and Mari Studies* (ss. 35–59). Indiana: Eisenbrauns.
- Bryce, T. R. (2005). *The Kingdom of the Hittites* (1. baskı). Oxford: Oxford University Press.
- Demir, B., Abay, E., & Sevin, V. (2016). Harput Kabartması: Anadolu Uygarlıklarına Yeni Bir Katkı. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 153, 7–16.
- Duru, R. (1989). Prof. Dr. U. Bahadır Alkım'ın Islahiye Bölgesi Çalışmaları ve Tilmen Höyük Kazısı. İçinde N. Başgelen (Ed.), *Alkım Konferansları I* (ss. 7–16). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Goldman, H. (1935). Preliminary Expedition to Cilicia, 1934, and Excavations at Gozlu Kule, Tarsus, 1935. *American Journal of Archaeology*, 39(4), 526. <https://doi.org/10.2307/498161>
- Gurney, O. R. (1973). ANATOLIA c. 1750–1600 B.C. İçinde I. E. S. Edwards, C. J. Gadd, N. G. L. Hammond, & E. Sollberger (Ed.), *The Cambridge Ancient History* (ss. 228–255). <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521082303.009>
- Gurney, O. R. (1990). *The Hittites* (2. baskı). Penguin Books.
- Gurney, O. R., & Blegen, C. W. (1973). ANATOLIA c. 1600–1380 b.c. İçinde I. E. S. Edwards, C. J. Gadd, N. G. L. Hammond, & E. Sollberger (Ed.), *The Cambridge Ancient History* (ss. 659–685). <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521082303.018>
- Klengel, H. (1970). *Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v. u. Z. Teil 3: Historische Geographie und allgemeine Darstellung*. Berlin: Akademie-Verlag.
- Konyar, E. (2002). İmikuşağı 10. Yapı Katı (Eski Hitit Dönemi) Çanak Çömlekleri. *Anadolu Araştırmaları*, (16), 381–424.
- Koroşec, V. (1963). The Warfare of the Hittites: From the Legal Point of View. *Iraq*, 25(2), 159. <https://doi.org/10.2307/4199746>
- Kozbe, G. (1993). *Habur Çanak Çömleği ve Bu Çanak Çömleğin Yeni Buluntular Işığında Anadolu'daki Dağılımı*. Ege Üniversitesi.

- Liverani, M. (1988). The Fire of Hahhum. *Oriens Antiquus*, 27, 165–171.
- Matthiae, P. (1981). *Ebla: An Empire Rediscovered* (s. 237; C. Holme, Çev.). s. 237. New York: Doubleday & Company Inc.
- Mellink, M. J. (1988). Archaeology in Anatolia. *American Journal of Archaeology*, 92(1), 101–131. <https://doi.org/10.2307/505873>
- Orlin, L. L. (1970). I. Introduction and geographical milieu. İçinde *Assyrian Colonies in Cappadocia* (C. 10, ss. 23–44). <https://doi.org/10.1515/9783110816327-004>
- Özgen, E. (1988). Oylum Höyük - 1987. 10. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1, 95–102. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Özgen, E., Tekin, H., & Ensert, H. K. (1995). Oylum Höyük 1994 Yılı alışmaları. 17. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1, 183–188. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Roaf, M. (1996). *Mezopotamya ve Eski Yakındoğu* (1. baskı; Z. Kılıç, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sevin, V., & Köroğlu, K. (1985). İmikuşağı Kazıları, 1984. 7. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 163. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Ünal, A. (2002). *Hititler Devrinde Anadolu*. İstanbul.
- van den Hout, T. P. J. (2003). The Proclamations of Telipinu. İçinde W. W. Hallo & K. L. Younger (Ed.), *The Context of Scripture, Volume 1: Canonical Compositions from the Biblical World* (ss. 194–198). Leiden: BRILL.
- van Loon, M. (1971). Korucutepe Kazısı 1969, Mimari ve Genel Buluntular. İçinde *Keban Projesi 1969 alışmaları* (ss. 48–53). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları.
- van Loon, M., & Güterbock, H. G. (1970). The 1969 Excavation at, Korucutepe Near Elazığ. *Türk Arkeoloji Dergisi*, 16(2), 123–128.
- Wilhelm, G. (1989). *The Hurrians* (J. Barnes, Çev.). Warminster: Aris & Phillips.
- Woolley, L. (1955). *An account of the excavations at Tell Atchana in the Hatay, 1937–1949*. London: University Press for The Society of Antiquaries.